

KÖZLEMÉNYEK

SÜLI ATTILA

A SZÉKELY HATÁRVÉDZÁSZLÓALJAK TÖRTÉNETE

Bevezetés

Már a XIX. század végén megjelentek azok a visszaemlékezések, melyek megkísérelték egy-egy erdélyi alakulat történetének részleges feldolgozását.¹ Noha az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc erdélyi történetéről számtalan emlékirat, részleges és összefoglaló feldolgozás jelent meg, ám a hadjáratokban részt vett seregtestek szervezésének és történetének kérdései még rengeteg tennivalót adnak a történészek számára.

Az 1849 tavaszán szervezett székely határvédzászlóaljak történetével hadtörténetírá-
sunk csak érintőlegesen foglalkozott. Ez érthető is, hiszen ezen alakulatok – kisebb csatározásokat leszámítva – a harcokban nem vettek részt. Nehezíti a vizsgálódást az egykorú források szűkszávsága, továbbá az, hogy e csapattestekről semmiféle visszaemlékezés nem maradt az utókorra. Pedig a problémakör az 1848–1849-es hadtörténelem fontos részét képezi, és sok szempontból kuriozitást képvisel, hiszen ezen zászlóaljok egyetlen eddig ismert és feldolgozott hadseregszervezési sémába sem illeszthetők. Nem tekinthetők nemzetőrségnek, mert a sorozásnál az 1848. III. törvénycikk előírásait nem alkalmazták. Nem sorolhatók az önkéntes gyalogos csapatok közé sem (önkéntes nemzetőrség, önkéntes honvédszászlóalj, szabad és vadászcsoportok), mert az állományukat sorozták. Szervezetüket tekintve (létszám, felépítés) inkább az újoncozással felállított honvédszászlóaljok közé sorolhatók, ezt a jelleget erősíti az is, hogy az ide kinevezett tiszteket a hadügyminisztérium megerősítette, így tényleges honvédtisztekké váltak.² Azonban ezen zászlóaljakat csak határvédelmi célra alakították, így a bevetésük, a honvédszászlóaljjal ellentétben, lokálisan behatárolt volt. Ráadásul a határvédzászlóaljok nem kaptak honvédszászlóalj sorszámot. Arra vonatkozólag, hogy az állományt mennyi időre sorozták, nem rendelkezünk egykorú adattal. Az azonban tény, hogy kizárólag olyan egyéneket soroztak, akik a honvédszolgálatra elsősorban életkor vagy más okok miatt lényegében alkalmatlanok voltak. Így sok szempontból joggal tekinthetjük a határvédzászlóaljakat a mai tartalékos katonaság „előfutárának”.

A magyar politikai vezetés terveiben mindig kiemelt szerepet játszott a székelység katonai szervezése.³ Ez már a honvédszászlóalj szervezésénél is megnyilvánult.⁴ A

¹ Alakulattörténetnek számító visszaemlékezések Szöllőssy István: A XII. honvédszászlóalj működése az erdélyi hadjáratban. 1848–1849. *Történelmi Lapok*, 1897.; Wass János: A XI. honvéd zászlóalj. *Történelmi Lapok*, 1876.; Szigethy Miklós: Adatok a XI. honvédszászlóalj történetéhez. Kolozsvár, 1868.

² Hm. ált. 11542:1849., 14497:1849., 18747:1849., 19140:1849., 20849:1849. Ezt a jelleget erősíti az is, hogy a zászlóaljakhoz a honvédszászlóaljakhoz hasonlóan orvosokat is kineveztek. Hm. ált. 15249:1849., 21774:1849.

³ Kossuth Lajos pénzügyminiszter április 29-én levélben javasolta Pulszky Ferenc államtitkárnak, hogy a székely határőrség egy részét vezényeljék ki Magyarország nyugtalanodóbb vidékeire. *Urban* 1973. 226. o.

székely határőrség kimozdításának elősegítésére küldött misszió egyik tagja (1848. május),⁵ Gál Sándor⁶ a hónap végén jelentést nyújtott be a miniszterelnöknek. Beadványa szerint az önkéntes nemzetőrség székelyföldi toborzását a következő helyeken kellene folytatni: Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy, Csíkszentmárton, Gyergyószentmiklós, Felvinc. A toborzást a székely ezredek tisztjeinek kell irányítaniuk, az ő feladatuk lenne a szervezés is. A gyorsabb kiképzés érdekében szükséges, hogy a katonailag képzetebb⁷ csík- és háromszékieket a többi székéből származó önkéntesekkel vegyítsék.⁸ Már a Batthyány-kormány nagy fontosságot tulajdonított e kérdésnek, mert a székelységet, mint megbízható haderőt fel akarta használni a szerb felkelők elleni harcokban. Így szó sem lehetett a határőrség intézményének rögtöni eltörléséről, csak átalakításáról. Az uniós törvény 3. cikkelyének 3. pontja kimondja ugyan, hogy a székely határőrök nemzetőröknek tekintendők, de a meglévő szervezeti jelleg fenntartásával. A határőrök viszont zsoldot kapnak, és csak magyar tisztet neveznek ki a zászlóaljukhoz. Ebből pedig nyilvánvaló, hogy a székely határőrséget honvédszászlóaljjá kívánták átalakítani. Erre azonban csak 1848 végén, illetve 1849 elején került sor.⁹

A két székely határőr székben több ezer katonailag képzett ember állt rendelkezésre, akikből a felfegyverzés után újabb honvédszászlóaljakat lehetett szervezni. Így Gál Sándor javaslata katonai szempontból indokolt volt, ám a fegyverhiány miatt a székelység teljes felfegyverzése a szabadságharc alatt végig megoldhatatlan problémát jelentett.

Erdély az orosz támadás előestéjén (1849. június)

Az orosz támadás megindításakor a Brassótól Besztercégig terjedő határvonalon mindenhol határvédszászlóaljak álltak, a kérdés csak az volt, hogy milyen hatékonysággal tudják feltartoztatni, vagy legalább késleltetni a több ponton is nagy erővel megkezdett támadássorozatot. Az orosz csapatok támadási tervét Lüders¹⁰ tábornok május 25-én terjesztette Ferenc József császár elé. Ennek lényege a következő volt: az orosz hadtest

Báró Vay Miklós erdélyi királyi biztos már július elsején javasolta Szemere Bertalan belügyminiszternek, hogy a székely határőrezredek 3., 4. és 5. zászlóaljait állítsák ki, és hogy ehhez szerezzék meg br Anton Puchner altábornagy, erdélyi főhadparancsnok hozzájárulását. Vay 499.

⁴ Nyomt. 6. cs. Szn. Batthyány Lajos: „Felszólítás székely polgártársainkhoz.” Ebben a székelységet önkéntes zászlóaljak alakítására szólítja fel.

⁵ A témáról bővebben *Urbán Aladár*: A székely katonaság segítségül hívása 1848 májusában. *Hadtörténelmi Közlemények (HK)*, 1980. 3. sz. 405–420. o.

⁶ Gál Sándor (1817–1866) kisbirtokos, nemesi származású. 1838-tól hadfi a 37. gyalogezrednél, 1845-től hadnagy a 14. gyalogezrednél. 1848 májusától segédtsízt az Országos Nemzetőrségi Haditanácsnál. Szabályzatot készít a nemzetőrség és a honvédség számára. 1848 októberétől a székelyföldi, majd a háromszéki sereg vezérkari főnöke. 1849. január 23-tól ezredes, a Székelyföld katonai főparancsnoka. A nyári hadjáratban a székelyföldi hadosztály parancsnoka, július 29-től tábornok. *Bona* 1987. 156. o.

⁷ Csík- és Háromszékben a határőrség intézménye már 1764 óta létezett, így a lakosság egy része élete végéig katonai szolgálatra volt kötelezve. Természetesen a szükséges katonai kiképzést is megkapták.

⁸ Min. eln. 454. dátum: 1848. június 25.

⁹ Hadtörténelmi Múzeum, Plakát és aprónyomtatvány gyűjtemény. 1848–1849-es gyűjtemény. III. tck. Nemzeti fegyveres erőről. Lt. sz.: 0814/Nyt. Kivonatossan közli *Tóth Orsolya*: A Hadtörténelmi Múzeum Plakát és aprónyomtatványtárána 1848–1849-es gyűjteménye. *HK*, 2000. 3. sz. 689. o.

¹⁰ Lüders, Alekszandr Nyikolajevics orosz gyalogsági tábornok, az V. hadtest parancsnoka.

Ploesti környékén egyesül, majd a Prahova völgyén, a Predeáli-hágon és a Tömösi-szoroson át Brassóba vonul. Majd Nagyszeben, Gyulafehérvár, Déva, Arad vonalon Szegedre. Az orosz csapatok háta mögött a gr. Clam Gallas¹¹ altábornagy vezette osztrák hadtest tartja a rendet. Beszterce irányába a Borgói-szoroson keresztül a Grotenhjelm altábornagy vezette hadoszlop tör be. Ő Besztercét és Marosvásárhelyt, míg Pete Springinsfeld alezredes osztrák különítménye a Barcaságot és Székelyföldet szállja meg. A fenti elképzelésen Paszkievics tábornagy, orosz főparancsnok annyiban változtatott, hogy Lüdersnek június 19-én kellett Brassóban, Grotenhjelmnek Besztercén lennie, míg Springinsfeld Marosvásárhelyt hódítja meg. Az utóbbiak Erdély teljes elfoglalásáig a helyükön maradnak, és a szorosokat őrzik. A hadműveletek során azonban még Paszkievics elgondolásához sem tudták mindenben magukat tartani, hiszen Grotenhjelm és Springinsfeld nem váltak el egymástól.¹²

Az erdélyi hadsereg állománya a hadműveletek megkezdésekor 38 781 fő volt, 3028 lóval és 98 löveggel. Vele szemben Lüders főoszlopának 26 487 embere állt 6017 lóval és 56 ágyúval, Grotenhjelm orosz-osztrák hadosztálya 12 450 embert, 3028 lovat és 32 ágyút számlált. Később vonult Erdélybe von Lejn¹³ orosz ezredes különítménye 3485 fővel, 115 lóval és 8 ágyúval és gr. Clam-Gallas tábornok 8000 fős osztrák hadteste. Ráadásul a magyar csapatok minősége messze elmaradt ellenfeléétől. Bem tábornok kipróbált csapatai, melyekkel végigküzdötte a téli hadjáratot, Kossuth „kívánságára” a bácsbánnati hadtest kötelékébe kerültek. Az újoncok kiképzésére kevés idő volt, hiányzott az egységes tisztkar. Hiányzott a megfelelő fegyver és felszerelés is. Az erdélyi hadsereg hét hadosztályából a kolozsvárit és a dévait az érchegységi román felkelők, egy hadosztályt pedig a gyulafehérvári vár ostroma kötött le. Így az orosz támadás elhárítása a besztercei, székelyföldi és brassói, kisebb részben a nagyszebeni hadosztályokra hárult. Ezek összlétszáma pedig nem haladta meg a 22 000 főt.¹⁴

A határvédezáslóaljak felállítása

1849. február 6-án a Bem tábornok által Bukovinába kiszorított Karl Urban¹⁵ alezredes Marosénynél meglepetésszerű támadást indított a Borgó völgyében állomásozó magyar csapatok ellen. Rövid összecsapás után sikerült elfognia a magyar parancsnokot, Koffler Bódog őrnagyot, és számos hadifoglyot ejtettek. A sikeren felbuzdulva az osztrák csapatok újabb sikeres offenzívát indítottak február 11-én, a Riczkó ezredes vezette magyar csapatok 17-én Királynémetinél súlyos vereséget szenvedtek. Noha a támadókat rövidesen kiszorították Erdélyből, az események egy új védelmi stratégia kidolgozására készítették Bem József altábornagyot, az erdélyi csapatok parancsnokát.¹⁶ Ösztönzőleg hatott, hogy 1849. február elején orosz csapatok érkeztek a szorult helyzetben lévő császári erők megsegítésére, noha működésük csak Nagyszebenre és Brassóra korlátozó-

¹¹ Clam-Gallas, Eduard gróf, cs. kir. altábornagy, 1849 nyarán az erdélyi osztrák hadtest parancsnoka.

¹² *Gyalóky* 1937. 7–8. o.

¹³ Von Lejn orosz ezredes, a volhíni gyalogezred parancsnoka.

¹⁴ *Gyalóky* 1938.

¹⁵ Urban Karl, cs. kir. ezredes, a 17. román határőrezred parancsnoka.

¹⁶ Kovács 1979. 124., 145–146 o.

dott, és az osztrák hadtest vereségére ki is vonultak, fennállt a veszélye, hogy mind az cári, mind az osztrák csapatok betöréseket hajthatnak végre Bukovina és Havasalföld felől.¹⁷ Szükségessé vált a határszorosok és hágók megerősítése és állandó őrzése. Tekintettel arra, hogy reguláris erők kellő számban nem álltak rendelkezésre, Bem tábornok a Székelyföldön először hat, majd tíz határvédzászlóalj megalakítását rendelte el, egyenként 1500 fős létszámmal, a következő felosztásban:¹⁸

<i>A zászlóaljok száma</i>	<i>Elhelyezése</i>
1–2.	Besztercevidék
3., 4., 5.	Székelyföld
6.	Bodza, Ósánc, Tömös
7.	Törösvár
8.	Törösvártól Vöröstoronyig
9., 10.	Vöröstoronytól a Vaskapu-hágóig

Az első két zászlóalj megalakítását 1849. március 3-án rendelte el Gál Sándor ezredes, Székelyföld katonai parancsnoka Csík- és Háromszék területén. Okként Urbán lehetséges betörését jelölte meg. A rendelet szerint azokat a 26 és 40 év közötti egyéneket kellett besorozni, akiket a honvédszászlóaljakra nem vettek fel. A zászlóaljoknak március 10-ig kellett kiállniuk, és ünnepélyes eskütétel céljából Marosvásárhelyre vonulni.¹⁹ A hat határvédzászlóalj felállításának tényéről március végén Gál ezredes levélben értesítette Csányi László erdélyi fő kormánybiztost. A zászlóaljakat kizárólag a Törösvártól Borgóig terjedő határvonal védelmére alakították. A szorosok védelmét egyébként torlaszokkal is megerősítették.²⁰ A szervezés azonban lassan haladt, az első két zászlóalj csak április közepére lett kiállítva, így rövidesen a legveszélyeztetettebb pontra, a besztercei hadosztály kötelékébe kerültek. Időközben a határvédzászlóaljok számát tízre emelték, a 9. és 10. zászlóaljakat Maros- és Aranyosszékből kívánták felállítani. Megkezdtek a 3. és 4. zászlóalj szervezését is, melyek a tervek szerint a székely határszélen teljesítettek szolgálatot.²¹ Végül csak nyolc zászlóalj felállítására került sor a következő felosztásban:

<i>Zászlóalj</i>	<i>Beosztás</i>
1–2.	besztercei hadosztály
3–5., újonnan felállított tartalék zászlóalj	székelyföldi hadosztály
6.	brassói hadosztály

¹⁷ Erről bővebben *Gyalókey Jenő*: Az első orosz megszállás és Erdély felszabadítása (1849. január 31–március 28.) Budapest, 1931.

¹⁸ *Gyalókey* 1915. 76. o.

¹⁹ Csányi. lt. Rendelet a Csík- és Háromszékben állomásozó katonai parancsnokok, kormánybiztosok, térparancsnokok és főkirálybírókhoz.

²⁰ Uo. 1264. Gál Sándor levele Csányihoz, Csíkszereda, 1849. március 29.

²¹ Uo. 1436. Gál Sándor levele Csányihoz, Csíkszereda, 1849. április 16.; Hm. ált. 11542:1849. Gál Sándor levele a hadügyminiszterhez, Csíkszereda, 1849. április 19.

Arról, hogy a 7. és 8. határvédzászlóaljaknak mely alakulatok tekintendők, a források mélyen hallgatnak. Egyes kimutatások szerint ide sorolták a hétfalusi zászlóaljat is,²² amely a brassói hadosztály kötelékében szintén határvédelmi feladatott látott el, azonban nem tudjuk, hogy ez sorszám szerint mely zászlóaljat takarja. Ugyanez a probléma áll fenn a Tapolcán állomásozó „újonnan felállított tartalék zászlóalj” esetében is. Annak ismeretében, hogy a 9. és 10. zászlóaljakat egyértelműen Marosszékből kívánták felállítani, a fenti két zászlóaljnál feltételezhetőleg a 7. és 8. számot kellett viselnie. Erről azonban egykorú tanúsítvány nem áll rendelkezésünkre.²³ A 9. és 10. zászlóaljak szervezése 1849. április 3-án indult meg, s ennek során Marosszék területén a polgári hatóság és a katonai hatóságok között rögtön kiéleződött az ellentét. A szék kormánybiztosa, Dobozy István a 30 év fölöttiek besorozását leállította, mert Bem rendelete nem alapult az országgyűlés által elfogadott törvényen. Ráadásul a kormánybiztos maga is élt a felmentés jogával, így sokan el tudták kerülni a szolgálatot, ennek következtében május közepéig csak 254 újoncot tudtak regisztrálni.²⁴ Az idő rövidsége miatt azonban e zászlóaljak felállítása már nem fejeződhetett be.

Az 1–2. határvédzászlóalj (besztercei hadosztály)

A besztercei hadosztály feladata volt, hogy a Bukovinából betörő ellenséges csapatokat megállítsa. Tekintettel arra, hogy Dobay József alezredes, hadosztályparancsnok szerint a támadás a Borgói- és Radnai-szoroson keresztül fog bekövetkezni, a csapatait a következőképpen osztotta fel:

<i>Egység</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Alakulatok</i>	<i>Ágyúk száma</i>
borgói különítmény	Damaszkin György alezredes	73. honvédzászlóalj 5 százada 83. honvédzászlóalj 84. honvédzászlóalj 2. határvédzászlóalj	6 db
radnai különítmény	Klement György őrnagy	12. honvédzászlóalj 76. honvédzászlóalj	4 db
besztercei tartalék		3. vadászrezd 2,5 százada 1. határvédzászlóalj marosszéki nemzetőrség 11. székely huszárezred egy osztálya	2 db

Összesen: 7083 fő, 421 ló, 12 ágyú.²⁵

²² Annak ellenére, hogy a hétfalusi csángókból szervezett zászlóalj a 140. (más forrás szerint a 126.) honvédzászlóalj sorszámot kapta. *Bona* 1987. 331. o.

²³ *Rosonczy* 1999. 4. táblázat. Az erdélyi hadsereg elhelyezési kimutatása 1849. június 23-ára.

²⁴ Csányi lt. 2351. A tartalékszászlóaljakat alakító őrnagy, P. Horváth Dániel levele Csányi Lászlóhoz, Marosvásárhely, 1849. május 16.

²⁵ *Gyalóky* 1937. 20–21. o.

A két határvédzászlóalj rendkívül gyengén volt felszerelve,²⁶ így nem meglepő, hogy az orosz támadó csapatok ellenében²⁷ nem alkalmazták őket. Noha mindkét határvédzászlóaljat a Borgói-szoroshoz rendelte Dobay alezredes, a források szerint nem kerültek a tűzvonalba. Thoroczkay Sándor visszaemlékezése szerint mindkét zászlóalj csak lán-dzsával volt felszerelve, de ekkor felmerül a jogos kérdés, hogy Dobay miért rendelte őket a legveszélyeztetettebb pontra.²⁸ Mivel a támadást megállítani nem sikerült, Dobay elrendelte a Désre történő visszavonulást, amely során a zászlóalj csaknem felbomlott, az állomány nagyobb része szétszéledt.²⁹ A két zászlóalj létszáma 1934 főről 439 főre csökkent.³⁰ Az erősen demoralizált hadosztály vezetését 1849. június 25-én Bem József altábornagy vette át, aki két nap múlva merész támadást indított Grotenhjelm csapatai ellen. A két határvédzászlóalj maradéka a bal szárnyon helyezkedett el. A június 27–28-i csaták során a magyar csapatok nem tudták kiszorítani az ellenséget, a szökött honvédek száma július 6-ra elérte a 3000 főt.

Bem tábornok július 5-én, Besztercén napiparancsot adott ki a dezertőrök megbüntetésére: „A haditörvényszéknek – mely a végett neveztetett vala ki, hogy azokra, kik a június 27- és 28-iki csatákban zászlójok, fővezérök, parancsnokjaik s bajtársaikat gyalázatos megszaladással cserbe hagyták volt, törvényt mondjon – ítélete nyomán nagy tömeg székeleket agyon lövetnem, vagy őket százanként kell vala megbotoztatnom. Az elsőt nem akarom tenni, mert hiszen azok a vak félelem által elragadtattak, még hasznos szolgálatot tehetnek a szabadságnak, miután már asszonyi gyáva rebegést a szívökből kiírtották; a másikat sem, mert nem úgy akarok veletek bánni, mint barmokkal....”³¹ Czirjék Ferencet, az 1. határvédzászlóalj hadnagyát Bem gyávaság miatt megfosztotta a rangjától.³²

1849. július 9-én Grotenhjelm támadást indított a besztercei hadosztály ellen, a magyar csapatok visszavonulását Sófálvánál az 1. és 2. határvédzászlóalj megmaradt töredéke is fedezte. Bem tábornok Incze Gergely őrnagyot bátor helytállásáért megdicsérte.³³ A zászlóaljak további sorsáról nem rendelkezünk adatokkal.

²⁶ Erről bővebben a zászlóaljak felszerelése című fejezetben.

²⁷ A két oszlopban végrehajtott támadás 1849. június 21-én következett be.

²⁸ Thoroczkay Sándor: A 73. honvédzászlóalj története 1849-ben. *Hazánk*, VIII. k. 1885. 32. o.; *Gyalókay* 1937. 27–28. o.

²⁹ *Gyalókay* 1937. 40. o.

³⁰ Uo. I. melléklet.

³¹ *Gyalókay* lt. szn.; *Gyalókay* 1937. 61. o.

³² *Gyalókay* 1937. 60. o.

³³ *Gyalókay* 1937. 75–77. o.

A 3–5. határvédzászlóalj (székelyföldi hadosztály)

E három zászlóalj 1849. május elején foglalta el állomáshelyét a következő felosztás szerint:³⁴

3. határvédzászlóalj

Század	Állomáshely
2 század	Tölgyes
1 század	Kőpatak
1 század	Gyergyószentmiklós
1 század	Remete
1 század	Remete

A zászlóalj létszáma 979 fő volt, 3 gyutacsos, 4 kovás és 401 vadászpuskával rendelkeztek, valamint 3 db 3 fontos ágyúval.

4. határvédzászlóalj

Század	Állomáshely
2 század	Gyimes
1 század	Szépvíz
1 század	Somlyó
1 század	Szentgyörgy
1 század	Kökert

A zászlóalj létszáma 746 fő volt, 4 gyutacsos, 104 vadászpuskával és 30 karabéllyal rendelkeztek.

5. határvédzászlóalj

Század	Állomáshely
3 század	Ojtoz
1 század	Bereck
2 század	Kézdivásárhely

A zászlóalj létszáma 1009 fő volt, 62 gyutacsos, 553 kovás, 57 vadászpuskával, 38 karabéllyal és 248 lándzsával rendelkeztek. 2 db 3 fontos ágyújuk az Ojtozi-szorosnál volt elhelyezve.

³⁴ Csányi. lt. szn. A székely főhadiparancsnokság létszámkimutatása. 1849. május 6.

Az egy hónappal későbbi állapot a következő volt:³⁵

3. határvédzászlóalj

Század	Állomáshely	Létszám	Fegyverzet
1.	Tölgyes	189 fő	3 gyutacsos, 32 kovás, 90 vadászpuska, 61 lándzsa
2.	Békás	152 fő	30 kováspuska
3.	Szentmiklós	174 fő	–
4.	Remete	150 fő	2 vadászpuska
5.	Remete	155 fő	152 vadászpuska
6.	Tölgyes	160 fő	38 kovás, 31 vadászpuska, 62 lándzsa, 3 kasza, 3 db 3 fontos ágyú

4. határvédzászlóalj

Század	Állomáshely	Létszám	Fegyverzet
1.	Gyimes	162 fő	4 gyutacsos, 1 kovás, 46 vadászpuska, 6 kasza, 2 db 3 fontos ágyú
2.	Gyimes	132 fő	2 gyutacsos, 3 kovás, 43 vadászpuska, 10 kasza
3.	Szépvíz	113 fő	2 db gyutacsos, 10 db kovás, 20 vadászpuska
4.	Somlyó	169 fő	2 gyutacsos, 3 kovás, 4 vadászpuska, 4 kasza
5.	Kökert	93 fő	6 gyutacsos, 9 kovás, 50 vadászpuska, 8 kasza
6.	Szentgyörgy	143 fő	4 gyutacsos, 4 kovás, 7 vadászpuska, 62 lándzsa, 2 kasza

5. határvédzászlóalj

Század	Állomáshely	Létszám	Fegyverzet
1.	Kézdivásárhely	178 fő	9 db 3 fontos ágyú
2.	Kézdivásárhely	170 fő	–
3.	Bereck	182 fő	–
4.	Sósmező	182 fő	–
5.	Ojtoz	183 fő	–
6.	Ojtoz	175 fő	–

³⁵ Gyalókey. lt. A Székely-hadosztály létszámkimutatása. Csíkszereda. 1849. június 8. Gál Sándor ezredes.

A két kimutatás összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy míg a létszám tekintetében alig van különbség, addig júniusban lényegesen kevesebb löfegyverrel rendelkeztek. Ennek oka talán az lehetett, hogy a újonnan alakított honvédszászlóalj is fegyverhiánnyal küzdöttek, és ezek felfegyverzése fontosabb lehetett a tartalékkeretből kiállított határvédszászlóaljaknál.

A 3. és 4. zászlóalj az erdélyi harcokban nem vettek részt, majd a Székelyföld elvesztése után feloszlottak (1849. augusztus 4.).³⁶ Az 5. határvédszászlóaljat az orosz támadás az Ojtozi-szorosnál érte. 1849. június 26-án Hasford³⁷ tábornok 3 gyalogos zászlóaljjal és egy tüzérüteggel megtámadta Ojtozt, mire az 5. határvédszászlóalj puska- és lövés nélkül szétfutott, létszáma július közepéig 1070 főből 264 főre csökkent, így a zászlóaljat 383 újonccal ki kellett egészíteni.³⁸ Ugyanakkor a zászlóalj mégsem bomlott fel teljesen, mert az orosz támadás miatt visszavonuló Gál Sándor csapatai üldözésére rendelt 4 orosz dicsőítésszázadot és 2 ágyút az 5. határvédszászlóalj századai állították meg.³⁹ A zászlóaljról az utolsó adat július végéről maradt fenn. E szerint létszáma 164 főre csökkent, mert az állomány egy része részt vett Bem tábornok moldvai betörésében.⁴⁰

A zászlóaljak felszerelése

A határvédszászlóaljak felfegyverzése a szabadságharc végéig megoldatlan probléma maradt. Fegyverzetük közé tartozott az Augustin rendszerű gyutacsos puska, különböző típusú kovás puskák, vadászpuskák, lándzsák és kaszák, de az állomány egy része végig fegyver nélkül szolgált. Az alábbi táblázat a székelyföldi hadosztály kötelékébe tartozó zászlóaljak felfegyverzettségét mutatja:⁴¹

Zászlóalj	Létszám	Fegyvereik	Fegyvertelen állomány
3.	980 fő	3 gyutacsos, 90 kovás, 275 vadászpuska, 123 lándzsa, 3 kasza, 3 db 3 fontos ágyú	486 fő
4.	812 fő	20 gyutacsos, 30 db kovás, 180 vadászpuska, 30 kasza, 62 db lándzsa	490 fő
5.	1070 fő	9 db 3 fontos ágyú	1070 fő

Az első és második határvédszászlóalj nagyrészt fapuskákkal⁴² volt felszerelve. Így a beszercei hadosztály felett 1849. június 12-én szemlét tartó Bem tábornok a hazaengedett maroszéki nemzetőrség kovás fegyverei közül 300 darabot a 2. határvédszászlóalj ré-

³⁶ Bona 2000. 489., 602. o.

³⁷ Hasford (Gaszförd), Gusztav Hrisztianovics, orosz altábornagy, a 15. gyaloghadosztály parancsnoka.

³⁸ Gyalókay 1916. 71. o.; Rosonczy 1999. 77. o.

³⁹ Gyalókay 1938. 57. o.

⁴⁰ R.14. szn. Létszámkimutatás. 5. határvédszászlóalj. Kézdivásárhely. 1849. július 26.

⁴¹ Gyalókay lt. A Székely-hadosztály létszámkimutatása. Csíkszereda. 1849. június 8. Gál Sándor ezredes.

⁴² A „fapuskán” olyan, lövés leadására alkalmas fegyvert kell értenünk, melyet a határőrszászlóaljaknál ki-
zárólag kiképzési célokra használtak.

szére utalt ki.⁴³ Ez azonban a gondokat csak enyhítette, és Dobay József alezredes, hadosztályparancsnok, Szentiványi Károly erdélyi főkormánybiztostól is igényelt fegyvereket.⁴⁴ A 6. határvédzászlóalj teljesen fegyvertelen volt.⁴⁵

A zászlóaljak egyenruházata a következőképpen nézett ki: magyar szabású kalap, székely posztóból készült zeke, fehér nadrág és bakancs.⁴⁶ Ez a ruházat azonban a nyáron rendkívül kényelmetlenné vált, ezért Dobay József alezredes az első két zászlóalj részére könnyebb ruhákat kért. A katonák még június közepén is „magukkal hozott gunyában”, „báránybőr sapkában, téli zekében, minden fehérenmű nélkül, bogarakkal eltelve” tettek szolgálatot. Kalapot és csizmákat már készítettett, de nadrágot és fehérenműt a beszerzési nehézségek miatt a kolozsvári raktárból kért.⁴⁷

A zászlóaljak személyi állománya⁴⁸

A hat zászlóalj tisztikaráról megállapítható, hogy túlnyomórészt székely származásúak voltak. 93 vizsgált tisztból 91 volt magyar (ebből 84 székely), 2 személy német származású.⁴⁹ Nagy részük a 3 székely határhozred⁵⁰ tisztjei, altisztjei, hadapródjai közül került ki (87 vizsgált személyből 63 fő), kisebb számban nemzetőr tisztek, más alakulatok tisztjei és altisztjei közül.⁵¹ A következő táblázat a zászlóaljak tisztjeinek eredeti alakulat szerinti megoszlását mutatja:

Rendfokozat	14. határhozred	15. határhozred	11. huszárezred	Nemzetőrség	Honvédzászlóalj	Más soralakulatok
tiszt	4 fő	9 fő	3 fő	10 fő	3 fő	2 fő
altiszt	24 fő	19 fő	4 fő	–	–	9 fő
hadapród	2 fő	–	–	–	–	–

A legénységi állományról nagyon keveset tudunk. A sorköteleseket 26 és 40 év között írták össze, főleg azokat, akik a honvédszolgálatra alkalmatlanok voltak.⁵² Csík- és Háromszékben a sorozás feltehetőleg a határőrség rendszerére épült. Az alakulatok felállításának területi megoszlása a következőképpen rekonstruálható: az 1. és 2. zászlóalj állományát Csíkszékben és Háromszékben, a 3. és 4. zászlóalját Csíkszékben, az 5.-ét Háromszékben, a 6. zászlóalját Udvarhelyszékben sorozták.

⁴³ Hm. ált. 23047:1849. Dobay József alezredes levele, Beszterce, 1849. június 17.

⁴⁴ Csányi lt. 3085. Beszterce, 1849. június 19.

⁴⁵ *Gyalókey* 1938. 50. o.

⁴⁶ Csányi lt. 1436. Gál Sándor levele, Csíkszereda, 1849. április 16.

⁴⁷ Uo. 2972. Dobay József alezredes levele Szentiványihoz, Beszterce, 1849. június 13.

⁴⁸ A zászlóaljak tisztikarának analízisét Bona Gábor alapműveinek segítségével végeztük el. Bona 1988.; Bona 1998–1999.; Bona 2000.

⁴⁹ Ismereteink szerint a hat zászlóaljból 157 tiszt szolgált. Lásd az I. mellékletet.

⁵⁰ A 14. határhozred, 15. határhozred, 11. huszárezred.

⁵¹ Bona. 1988. 18. o.

⁵² Csányi. lt. 1264.

Az 1. székely határvédzászlóalj tisztikara:

Őrnagy: Incze Gergely.⁵³

Százados: Bajkó Márton, Gergely Mihály, Jákó Dániel, Nagy Dániel, Nagy Ezékiás, Potyó Ferenc.⁵⁴

Főhadnagy: Barabás Lajos,⁵⁵ Hosszú Ferenc,⁵⁶ Király József,⁵⁷ Klára János,⁵⁸ Sövér József,⁵⁹ Gergely Ignác,⁶⁰ Balás Mihály.⁶¹

Hadnagy: Barabás András,⁶² Bléncsy István,⁶³ Fodor Lajos,⁶⁴ Gáspár János,⁶⁵ Gegő Albert,⁶⁶ Gergely József,⁶⁷ Imreh József,⁶⁸ Jákó Mózes,⁶⁹ Kajtár Ábrahám,⁷⁰ Kovács György,⁷¹ Lázár János,⁷² Madaras István,⁷³ Péterfi Mihály.⁷⁴

A 2. székely határvédzászlóalj tisztikara:

Őrnagy: Lezsák Lajos.⁷⁵

Százados: Roediger Rudolf,⁷⁶ Cseh Imre,⁷⁷ Csergő Lajos,⁷⁸ Csíki András,⁷⁹ Farkas Ignác,⁸⁰ Pap Ferenc,⁸¹ Vitkai József.⁸²

⁵³ Magyar (székely) származású. Alsószázados a 15. (II. székely) határorérezredben. *Bona* 2000. 399–400. o.

⁵⁴ Magyar (székely) származású. Hadnagy a 17. (II. román) határorérezredben. *Bona* 1988. 485. o.

⁵⁵ *Bona* 1998–1999. I. k. 90. o.

⁵⁶ Magyar (székely) származású. Tizedes a 15. (II. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 80. o.

⁵⁷ Magyar (székely) származású. Őrmester a 15. (II. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 218. o.

⁵⁸ Magyar (székely) származású. Őrmester a 15. (II. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 232. o.

⁵⁹ Magyar (székely) származású. Hadfi a 14. (I. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. III. k. 169. o.

⁶⁰ *Bona* 1998–1999. I. k. 459. o.

⁶¹ Magyar (székely) származású. Nemzetőr főhadnagy. *Bona* 1998–1999. I. k. 68. o.

⁶² *Bona* 1998–1999. I. k. 88. o.

⁶³ Magyar (székely) származású. Szakaszvezető a 14. (I. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 175. o.

⁶⁴ Magyar (székely) származású. Tizedes a 14. (I. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 410. o.)

⁶⁵ Magyar (székely) származású. Őrvezető a 15. (II. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 450–451. o.

⁶⁶ Magyar (székely) származású. Tizedes a 14. (I. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 456. o.

⁶⁷ Magyar (székely) származású. Volt határőrkatona. *Bona* 1998–1999. I. k. 459. o.

⁶⁸ *Bona* 1998–1999. II. k. 101. o.

⁶⁹ *Bona* 1998–1999. II. k. 113. o.

⁷⁰ Magyar (székely) származású. Altiszt a 11. székely huszárezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 156. o.

⁷¹ Magyar (székely) származású. Volt határőrkatona. *Bona* 1998–1999. II. k. 281. o.

⁷² *Bona* 1998–1999. II. k. 369. o.

⁷³ Magyar (székely) származású. Altiszt a 14. (I. székely) határorérezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 421. o.

⁷⁴ *Bona* 1998–1999. II. k. 665. o.

⁷⁵ Magyar (székely) származású. *Bona* 2000. 480–481. o.

⁷⁶ Magyar származású. Hadnagy a 15. (II. székely) határorérezredben. *Bona* 1988. 507. o. 1849. június 17-én kérelemmel fordult a hadügyminisztériumhoz, hogy valamelyik magyarországi katonai intézethez tanárnak nevezzék ki. Hm ált. 23319:1849.

Főhadnagy: Fejér Mihály,⁸³ Ferenczi Ferenc,⁸⁴ Nagy Jáfet,⁸⁵ Szöcs István,⁸⁶ Udvarnoki Károly,⁸⁷ Farkas Ignác, Király József.

Hadnagy: Bartó János,⁸⁸ Benedek Dénes,⁸⁹ Benedek Samu,⁹⁰ Bodó József,⁹¹ Czirjék Ferenc,⁹² Csüdör János,⁹³ Ferencz József, Gál János,⁹⁴ Jancsó Dávid,⁹⁵ Könczey Gábor,⁹⁶ Kövér Sándor,⁹⁷ Mágóri Simon,⁹⁸ Péter Ferenc,⁹⁹ Szabó Mihály.¹⁰⁰

A 3. székely határvédszászlóalj tisztikara:

Órnagy: Magyar Ferenc.¹⁰¹

Százados: Csekme Ádám,¹⁰² Csibi Alajos,¹⁰³ Mándoki András,¹⁰⁴ Péterfi József.¹⁰⁵

Főhadnagy: Albert Ignác,¹⁰⁶ Bartó Dániel,¹⁰⁷ Bruckmüller Jakab,¹⁰⁸ Nagy Samu,¹⁰⁹ Részeg János,¹¹⁰ Szilágyi András.¹¹¹

⁷⁷ Magyar (székely) származású. Főhadnagy a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 148. o.

⁷⁸ Magyar (székely) származású. Százados a II. román határőrezredben. *Bona* 1988. 150. o.

⁷⁹ Magyar (székely) származású. Százados a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 153. o.

⁸⁰ Magyar (székely) származású. Altiszt a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 199. o.

⁸¹ Magyar (székely) származású. Alhadnagy a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 455. o.

⁸² Magyar (székely) származású. Százados a háromszéki nemzetőrségnél. *Bona* 1988. 648–649. o.

⁸³ Magyar (székely) származású. A 11. székely huszárezredben szolgált. *Bona* 1998–1999. I. k. 384. o.

⁸⁴ Magyar (székely) származású. Őrmester a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 395–396. o.

⁸⁵ Magyar (székely) származású. Altiszt a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 548. o.

⁸⁶ Magyar (székely) származású. Altiszt a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. III. k. 293. o.

⁸⁷ *Bona* 1998–1999. III. k. 386. o.

⁸⁸ *Bona* 1998–1999. I. k. 105. o.

⁸⁹ *Bona* 1998–1999. I. k. 132. o.

⁹⁰ *Bona* 1998–1999. I. k. 133. o.

⁹¹ *Bona* 1998–1999. I. k. 182. o.

⁹² *Bona* 1998–1999. I. k. 254. o.

⁹³ *Bona* 1998–1999. I. k. 287. o.

⁹⁴ *Bona* 1998–1999. I. k. 439. o.

⁹⁵ Magyar (székely) származású. Őrvezető a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 115–116. o.

⁹⁶ Magyar (székely) származású. Őrmester a 2. (Hannover) huszárezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 297–298. o.

⁹⁷ Magyar (székely) származású. Altiszt a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 308. o.

⁹⁸ *Bona* 1998–1999. II. k. 425. o.

⁹⁹ *Bona* 1998–1999. II. k. 664. o.

¹⁰⁰ Magyar (székely) származású. Őrmester a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. III. k. 216. o.

¹⁰¹ Magyar (székely) származású. Alsószázados a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 2000. 489. o.

¹⁰² Magyar (székely) származású. Nemzetőr százados. *Bona* 1988. 149. o.

¹⁰³ Magyar (székely) származású. Nemzetőr főhadnagy. *Bona* 1988. 151. o.

¹⁰⁴ Magyar (székely) származású. Tizedes a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 400. o.

¹⁰⁵ Magyar (székely) származású. Nemzetőr százados. (*Bona*. 1988. 473. O.)

¹⁰⁶ *Bona* 1998–1999. I. k. 27. o.

¹⁰⁷ Uo. 105. o.

¹⁰⁸ Magyar (székely) származású. Altiszt a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 226. o.

Hadnagy: Albert László,¹¹² Balázs Lajos,¹¹³ Bíró Sándor,¹¹⁴ Filker Ferenc,¹¹⁵ Gyárfás János,¹¹⁶ Kedves Gergely,¹¹⁷ Kelemen István,¹¹⁸ Lukács József,¹¹⁹ Sándor János,¹²⁰ Szabó János,¹²¹ Veress János.¹²²

A 4. székely határvédzászlóalj tisztikara:

Őrnagy: Rindsmaul Albert.¹²³

Százados: Benedek Antal,¹²⁴ Bíró Sándor,¹²⁵ Dálnoki József,¹²⁶ Deák János,¹²⁷ Gidró János,¹²⁸ Nagy József.¹²⁹

Főhadnagy: Dávid József,¹³⁰ Kovács Dániel,¹³¹ Kövér Mózes,¹³² Pál Dávid,¹³³ Pető Ádám,¹³⁴ Tankó Lajos.¹³⁵

Hadnagy: Bartalis Ferenc,¹³⁶ Csíki Lajos,¹³⁷ Győrbíró Zsigmond,¹³⁸ Lázár Pál,¹³⁹ Rátz Ferenc,¹⁴⁰ Ravasz János,¹⁴¹ Serester Mózes,¹⁴² Székely Lajos,¹⁴³ Zakariás István.¹⁴⁴

¹⁰⁹ Magyar származású. Tizedes a 39. gyalogosezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 558. o.

¹¹⁰ *Bona* 1998–1999. III. k. 35. o.

¹¹¹ *Bona* 1998–1999. III. k. 275. o.

¹¹² Magyar (székely) származású. Tizedes a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 28. o.

¹¹³ *Bona* 1998–1999. I. k. 65. o.

¹¹⁴ Magyar (székely) származású. Őrmester a 11. székely huszárezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 166. o.

¹¹⁵ Magyar származású. Nemzetőr hadnagy. *Bona* 1998–1999. I. k. 402. o.

¹¹⁶ *Bona* 1998–1999. I. k. 507. o.

¹¹⁷ Magyar (székely) származású. Altiszt a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 190. o.

¹¹⁸ *Bona* 1998–1999. II. k. 195. o.

¹¹⁹ Magyar (székely) származású. Tizedes a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 412. o.

¹²⁰ *Bona* 1998–1999. III. k. 85. o.

¹²¹ Uo. 212. o.

¹²² Uo. 451. o.

¹²³ Kilépett hadnagy. *Bona* 2000. 602. o.

¹²⁴ Magyar (székely) származású. Főhadnagy a 87. honvédszászlóaljnál. *Bona* 1988. 107. o.

¹²⁵ Magyar (székely) származású. Százados a háromszéki nemzetőrségnél. *Bona* 1988. 121. o.

¹²⁶ Magyar (székely) származású. Főhadnagy a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 162. o.

¹²⁷ Magyar (székely) származású. Főhadnagy a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 164. o.

¹²⁸ Magyar (székely) származású. Alhadnagy a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 231–232. o.

¹²⁹ Magyar (székely) származású. Főhadnagy a 52. honvédszászlóaljban. *Bona* 1988. 430. o.

¹³⁰ *Bona* 1998–1999. I. k. 296. o.

¹³¹ Magyar (székely) származású. Tizedes a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 279. o.

¹³² Magyar (székely) származású. Altiszt a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. II. k. 308. o.

¹³³ *Bona* 1998–1999. II. k. 622. o.

¹³⁴ Magyar (székely) származású. Nemzetőr főhadnagy. *Bona* 1998–1999. II. k. 666. o.

¹³⁵ Magyar (székely) származású. Őrmester a 11. székely huszárezredben. *Bona* 1998–1999. III. k. 318. o.

¹³⁶ *Bona* 1998–1999. I. k. 100. o.

¹³⁷ Magyar (székely) származású. Őrmester a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1998–1999. I. k. 277. o.

¹³⁸ *Bona* 1998–1999. I. k. 512. o.

¹³⁹ Uo. II. k. 371. o.

Az 5. székely határvédezőszóalj tisztikara:

Őrnagy: Hild Franz.¹⁴⁵

Százados: Bardócz Márton,¹⁴⁶ Bartha Elek,¹⁴⁷ Benkő Sándor,¹⁴⁸ Debreczi Gábor,¹⁴⁹ Erődsi Bibó Lajos,¹⁵⁰ Mike Lajos,¹⁵¹ Pócsa Ferenc.¹⁵²

Főhadnagy: Árkosi Mihály,¹⁵³ Baka Lajos,¹⁵⁴ Bara János,¹⁵⁵ Dombi László,¹⁵⁶ Fleischman Dávid,¹⁵⁷ Kovács János,¹⁵⁸ Püskösti József,¹⁵⁹ Rákossy György,¹⁶⁰ Ugron István,¹⁶¹ Veress Péter.¹⁶²

Hadnagy: Bodó Elek,¹⁶³ Bogdán Antal,¹⁶⁴ Csekme Mihály,¹⁶⁵ Csiszér István,¹⁶⁶ Farkas János,¹⁶⁷ Forika Ferenc,¹⁶⁸ Forró Pál,¹⁶⁹ Jüngling János,¹⁷⁰ Magdó Antal,¹⁷¹ Szigethy Dániel.¹⁷²

¹⁴⁰ Magyar (székely) származású. Tizedes a 2. huszárezredben. *Bona* 1998–1999. III. k. 6. o.

¹⁴¹ *Bona* 1998–1999. III. k. 23. o.

¹⁴² Uo. 137. o.

¹⁴³ Uo. 248. o.

¹⁴⁴ Uo. 503. o.

¹⁴⁵ Német származású. Főszázados a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 2000. 382. o.

¹⁴⁶ Magyar (székely) származású. Őrmester a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 95. o.

¹⁴⁷ Magyar (székely) származású. Őrmester a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 95–96. o.

¹⁴⁸ Magyar (székely) származású. Főhadnagy a 11. székely huszárezredben. *Bona* 1988. 110. o.

¹⁴⁹ Magyar (székely) származású. Hadfi a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 165. o.

¹⁵⁰ Magyar (székely) származású. Főszázados a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 195. o.

¹⁵¹ Magyar (székely) származású. Hadfi a 14. (I. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 412. o.

¹⁵² Magyar (székely) származású. Főhadnagy a 87. honvédezőszóaljban. *Bona* 1988. 478. o.

¹⁵³ Magyar (székely) származású. Nemzetőr főhadnagy. *Bona* 1998–1999. I. k. 47. o.

¹⁵⁴ Uo. I. k. 62. o.

¹⁵⁵ Uo. I. k. 88. o.

¹⁵⁶ Uo. I. k. 325. o.

¹⁵⁷ Magyar származású. Hadfi a 51. gyalogrezredben. Uo. I. k. 408. o.

¹⁵⁸ Uo. II. k. 284. o.

¹⁵⁹ Magyar (székely) származású. Nemzetőr főhadnagy. Uo. II. k. 731. o.

¹⁶⁰ Magyar (székely) származású. Tizedes az 51. gyalogrezredben. Uo. III. k. 16. o.

¹⁶¹ Magyar (székely) származású. Főhadnagy a 11. székely huszárezredben. Uo. III. k. 387. o.

¹⁶² Uo. III. k. 453. o.

¹⁶³ Magyar (székely) származású. Tizedes a 2. huszárezredben. Uo. I. k. 181. o.

¹⁶⁴ Uo. I. k. 190. o.

¹⁶⁵ Magyar (székely) származású. Altiszt a 15. (II. székely) határőrezredben. Uo. I. k. 268. o.

¹⁶⁶ Magyar (székely) származású. Tizedes a 14. (I. székely) határőrezredben. Uo. I. k. 280. o.

¹⁶⁷ Uo. I. k. 376. o.

¹⁶⁸ Magyar (székely) származású. Őrmester a 14. (I. székely) határőrezredben. Uo. I. k. 414. o.

¹⁶⁹ Uo. I. k. 415. o.

¹⁷⁰ Uo. II. k. 149. o.

¹⁷¹ Uo. 425. o.

¹⁷² Magyar (székely) származású. Altiszt a 15. (II. székely) határőrezredben. Uo. III. k. 269. o.

A 6. székely határvédszázlójai tisztikara:

Őrnagy: Jánossy József.¹⁷³

Százados: Barabás József,¹⁷⁴ Frank József,¹⁷⁵ Gál József,¹⁷⁶ Morvai János,¹⁷⁷ Sebestyén Sándor,¹⁷⁸ Ugron József.¹⁷⁹

Főhadnagy: Adorján Imre,¹⁸⁰ Albert János,¹⁸¹ Bereczky Zsigmond,¹⁸² Fodor Károly,¹⁸³ Haricska János,¹⁸⁴ Keserű János,¹⁸⁵ László János.¹⁸⁶

Hadnagy: Bajkó József,¹⁸⁷ Barabás József,¹⁸⁸ Bartók László,¹⁸⁹ Bőjthe Ignác,¹⁹⁰ Derzsi János,¹⁹¹ Derzsi Lajos,¹⁹² Eisenhut Sándor,¹⁹³ Fancsali György,¹⁹⁴ Ferenczi László,¹⁹⁵ Fodor Ábel,¹⁹⁶ Fodor Károly,¹⁹⁷ Gyulai Sándor,¹⁹⁸ Keseberg Johann,¹⁹⁹ Kurkó András,²⁰⁰ Nagy Lajos,²⁰¹ Páncsél József.²⁰²

¹⁷³ Magyar (székely) származású. Kilépett hadnagy. *Bona* 2000. 382. o.

¹⁷⁴ Magyar (székely) származású. Őrmester a 15. (II. székely) határőrezredben. *Bona* 1988. 93. o.

¹⁷⁵ Uo. 216. o.

¹⁷⁶ Magyar (székely) származású. Hadfi a 14. (I. székely) határőrezredben. Uo. 226. o.

¹⁷⁷ Magyar származású. Hadnagy a 4. honvédszázlójában. Uo. 423. o.

¹⁷⁸ Magyar (székely) származású. Őrmester a 15. (II. székely) határőrezredben. Uo. 538. o.

¹⁷⁹ Magyar (székely) származású. Hadnagy a 11. székely huszárezredben. Uo. 622. o.

¹⁸⁰ *Bona* 1998–1999. I. k. 22. o.

¹⁸¹ Magyar (székely) származású. Tizedes a 14. (I. székely) határőrezredben. Uo. I. k. 27. o.

¹⁸² Magyar (székely) származású. Nemzetőr főhadnagy. Uo. I. k. 145. o.

¹⁸³ Uo. I. k. 410. o.

¹⁸⁴ Uo. II. k. 24. o.

¹⁸⁵ Uo. II. k. 212. o.

¹⁸⁶ Magyar (székely) származású. Őrmester a 14. (I. székely) határőrezredben. Uo. II. k. 361. o.

¹⁸⁷ Magyar (székely) származású. Őrmester a 14. (I. székely) határőrezredben. Uo. I. k. 22. o.

¹⁸⁸ Uo. I. k. 89. o.

¹⁸⁹ Uo. I. k. 106. o.

¹⁹⁰ Magyar (székely) származású. Altiszt a 14. (I. székely) határőrezredben. Uo. I. k. 217. o.

¹⁹¹ Uo. I. k. 307. o.

¹⁹² Uo. I. k. 307. o.

¹⁹³ Magyar származású. Hadfi a 52. gyalogezredben. Uo. I. k. 352. o.

¹⁹⁴ Uo. I. k. 372. o.

¹⁹⁵ Uo. I. k. 396. o.

¹⁹⁶ Uo. I. k. 409. o.

¹⁹⁷ Uo. I. k. 411. o.

¹⁹⁸ Magyar (székely) származású. Őrmester a 62. (Turszky) gyalogezredben. Uo. I. k. 519. o.

¹⁹⁹ Német származású. Őrmester a 32. (Estei Ferdinánd) gyalogezredben. Uo. II. k. 211. o.

²⁰⁰ Magyar (székely) származású. Tizedes a 14. (I. székely) határőrezredben. Uo. II. k. 338. o.

²⁰¹ Uo. II. k. 554. o.

²⁰² Uo. II. k. 631. o.

RÖVIDÍTÉSEK

Levéltári rövidítések:

Csányi lt.	Magyar Tudományos Akadémia. Kézirattár. Csányi László levéltára. Másolatok. Az aradi Csányi-levéltár, pontosabban az 1849. évi országos biztosság január-június közötti iratairól készült másolatok.
Gyalókay lt.	Gyalókay levéltár. MOL P 876.
Hm. ált.	Honvédelmi Minisztérium. Közösen kezelt általános iratok. MOL H 75.
Min. eln.	Miniszterelnökség. 1848. Elnöki iratok. MOL H 2.
MOL	Magyar Országos Levéltár, Budapest
Nyomt.	Az 1848–49-i forradalomra, szabadságharcra és emigrációra vonatkozó nyomtatványok. MOL R 32.
R 5.	Bem József. MOL R 5.
Vay.	Vay Miklós kormánybiztosi iratai. MOL H 113.

Könyvészeti rövidítések:

<i>Bona</i> 1987.	<i>Bona Gábor</i> : Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban. Budapest, 1987.
<i>Bona</i> 1988.	<i>Bona Gábor</i> : Kossuth Lajos kapitányai. Budapest, 1988.
<i>Bona</i> 1998–1999.	<i>Bona-Gábor</i> : Hadnagysok és főhadnagysok az 1848/49. évi szabadságharcban. I–III. k. Budapest, 1998–1999.
<i>Bona</i> 2000.	<i>Bona Gábor</i> : Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. 3. kiad. Budapest, 2000.
<i>Gyalókay</i> 1915.	<i>Gyalókay Jenő</i> : Az erdélyi hadsereg az oroszok betörése idején. (1849. június 19–20.) <i>Történeti Szemle</i> , 1915. 71–114. o.
<i>Gyalókay</i> 1916.	<i>Gyalókay Jenő</i> : A háromszéki hadjárat. (1849. július 16–24.) <i>Haditörténelmi Közlemények</i> , 1916. 57–116. o.
<i>Gyalókay</i> 1937.	<i>Gyalókay Jenő</i> : A beszercei hadosztály harcai 1849 nyarán. Különlönyomat a <i>Haditörténelmi Közlemények</i> 1937-évi füzetéből. Budapest, 1937.
<i>Gyalókay</i> 1938.	<i>Gyalókay Jenő</i> : Az erdélyi hadjárat 1849 nyarán. Budapest, 1938.
<i>Kovács</i> 1979.	<i>Kovács Endre</i> : Bem a magyar szabadságharcban. Budapest, 1979.
<i>Nagy</i> 1896.	<i>Nagy Sándor</i> : Háromszék önvédelmi harca. Kolozsvár, 1896.
<i>Rosonczy</i> 1999.	<i>Artur Adamovics Nyepokojcsickij</i> : Az erdélyi hadjárat orosz szemmel 1849. (Ford., s. a. r. és a bevezető szöveget írta <i>Rosonczy Ildikó</i> .) Budapest, 1999.
<i>Urbán</i> 1973.	<i>Urbán Aladár</i> : A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973.

THE HISTORY OF THE SZÉKELY BORDER GUARD BATTALIONS

Summary

Hungarian military historiography has not dealt with the history of the Székely border guard battalions in detail, partly because these units, which were established in the spring of 1849, did only take part in some local skirmishes. Contemporary sources too are rather taciturn regarding these troops, and there are no memoirs left that discuss their activity. Nevertheless, this topic represents an important chapter in the history of the 1848–1849 war of independence, and it is an interesting issue as well, since these battalions do not fit in any of the known and adapted army organisation schemes. They cannot be considered as National Guard units, because the regulations of Act III 1848 had not been applied at recruitment. They cannot be reckoned to be voluntary infantry troops (such as the volunteers national guards, the volunteers infantry battalions, the irregulars, or the rifle troops), as their rank and file had been conscripted. Regarding their strength and structure, they resemble the recruited infantry battalions most, in so far as their officers had obtained their commission from the War Ministry, so they had become regular officers. The Székely border guard battalions, however, had been set up with the sole purpose of frontier defence, and thus, their deployment was locally limited, as opposed to the infantry battalions. Furthermore, the border guard battalions had not been numbered, unlike the infantry battalions. There are no contemporary data concerning the duration of service. It is known, however, that only those were recruited for frontier defence service that had been declared unfit for the forces, owing to their age or other reasons. Consequently, the border guard battalions may well be considered as the 'precursors' of today's military reserves.

On 6 February 1849, Lieutenant Colonel Karl Urban, who had been driven out of Transylvania by General Józef Bem, launched a surprise attack at Marosény against the Hungarian troops stationed in the valley of the Borgó. Subsequent to a short fight, the Hungarian commander, Major Bódog Koffler and several of his men were taken prisoner. Motivated by the success, the Austrian troops launched another victorious offensive on 11 February, which led to the heavy defeat of the Hungarian troops, commanded by Colonel Riczkó, on 17 at Királynémeti. Although the attackers were soon pushed out of Transylvania, the events urged Field Marshal Bem, commander of the troops in Transylvania, to develop a new defence strategy. At the beginning of February 1849, Imperial Russian troops arrived to support the Austrian forces that were in an unfavourable situation. Even though their activity was limited to the region of Nagyszeben and Brassó, and they retreated following the defeat of the Austrian corps, it was to be feared that both the Imperial Russian and the Austrian troops would carry out raids from the direction of Bukovina and Walachia. The border passes had to be reinforced and permanently guarded. Considering that there were not enough regular forces available, General Bem ordered the formation of six, and then another four border guard battalions in Eastern Transylvania, each 1,500 in strength.

In the summer and autumn of 1849, the newly established units took an active part in the fights against the Imperial Russian and Austrian troops, and then, after the fall of Transylvania, they got disbanded.

Attila Süli

L'HISTOIRE DES BATAILLONS SZEKLERS CHARGÉS DE LA DÉFENSE DES FRONTIÈRES

Résumé

L'histoire des bataillons szeklers chargés de la défense des frontières, organisés au printemps 1849, a été peu traitée dans notre historiographie militaire. Cela se comprend puisque ces unités n'ont pas participé aux combats, excepté quelques échauffourées. Par ailleurs, le laconisme des sources d'époque et le manque de mémoires conservées sur ces corps de troupe ne facilitent pas les recherches. Pourtant cette problématique constitue une partie importante et intéressante de l'histoire militaire de 1848–1849, d'autant plus que ces bataillons ne correspondent à aucun type d'organisation militaire que nous connaissons. Il ne s'agit pas d'une garde nationale, car les dispositions de l'article 3–1848 n'ont pas été appliquées au recrutement. Ce ne sont pas non plus des troupes d'infanterie de volontaires (garde nationale de volontaires, bataillons de honveds

volontaires, troupes de francs-tireurs et de chasseurs), car leurs effectifs ont été enrôlés. Vu leur organisation (structure, effectifs), ils ressemblent aux bataillons de honveds recrutés aussi parce que les officiers y affectés ont été approuvés par le ministère de la défense et ils sont ainsi réellement devenus des officiers de l'armée hongroise. Toutefois ces bataillons ont été formés uniquement pour défendre les frontières, ils n'étaient donc opérationnels que dans une zone limitée, ce qui n'était pas le cas des bataillons de honveds. De plus, les bataillons chargés de la défense des frontières n'ont pas été munis de numéros de bataillon de honveds. Nous ne disposons pas de document d'époque concernant la durée du service. Nous savons par contre que ces bataillons se composaient essentiellement de personnes inaptes au service militaire normal en raison de leur âge ou d'autres motifs. Nous pouvons alors considérer ces bataillons comme les „précurseurs” de l'armée actuelle des réservistes.

Le 6 février 1849, le lieutenant-colonel Karl Urban, repoussé à Bucovine par le général Bem, lança une attaque surprise à Marosény contre les troupes hongroises stationnées dans la vallée de Borgó. Après un bref affrontement, il réussit à capturer le commandant hongrois, Bódog Koffler et à faire de nombreux prisonniers de guerre. Encouragées par ce succès, les troupes autrichiennes lancèrent une autre offensive le 11 février et les unités hongroises commandées par le colonel Riczkó subirent une défaite grave le 17 à Királynémeti. Bien que les attaquants aient été bientôt délogés de la Transylvanie, ces événements incitèrent le général de division József Bem, chef des troupes transylvaniennes, à élaborer une nouvelle stratégie de défense. Début février 1849, des unités russes vinrent à la rescousse des forces impériales en difficulté. Certes, leurs activités se limitèrent à Nagyszeben et à Brassó et elles se retirèrent après la défaite du corps d'armée autrichien, mais le danger persista de voir pénétrer les troupes impériales ou russes en Valachie et en Bucovine. Il fallut alors renforcer et garder en permanence les cols de frontière. Comme les forces régulières n'étaient pas disponibles en nombre suffisant, le général Bem ordonna la constitution de six, puis de dix bataillons, avec 1500 soldats chacun, chargés de la défense des frontières sur la terre des Szeklers.

Ces nouvelles unités prirent part aux combats menés contre les troupes russes et autrichiennes en été et en automne 1849 et furent dissoutes après la chute de la Transylvanie.

Attila Süli

DIE GESCHICHTE DER SEKLER GRENZVERTEIDIGUNGSBATAILLONE

Resümee

Die Kriegsgeschichtsschreibung beschäftigte sich mit der Geschichte der im Frühjahr 1849 organisierten Sekler Grenzverteidigungsbataillone nur am Rande. Dies ist auch verständlich, da diese Verbände – mit Ausnahme kleinerer Fehden – nicht an den Kämpfen teilgenommen hatten. Die Untersuchung wird durch die Wortkargheit der Quellen aus derselben Zeit und diejenige Tatsache nur erschwert, dass über diese Truppenteile keinerlei Erinnerungen erhalten geblieben sind. Der Problemkreis bildet aber einen wichtigen Teil der Kriegsgeschichte von 1848–1849 und stellt aus vielerlei Hinsicht eine Kuriosität dar, da diese Bataillone in kein Organisationsschema einer bisher bekannten und aufgearbeiteten Armee passen. Sie können als keine Nationalgarde angesehen werden, da sie bei der Rekrutierung die Vorschriften des Gesetzesartikels III des Jahres 1848 nicht angewandt hatten. Sie können auch nicht zu den freiwilligen Infanterietruppen gezählt werden (freiwillige Nationalgarde, freiwillige Honved-Bataillone, Freikompanien und Jägertrupps), da sie ihren Stand rekrutiert hatten. Ihrer Organisation nach (Stärke, Aufbau) können sie eher zu den rekrutierten Honved-Bataillonen gezählt werden. Diese Eigenschaft wird auch dadurch verstärkt, dass die hierhin ernannten Offiziere vom Ministerium für Landesverteidigung bekräftigt wurden, sodass sie zu tatsächlichen Honved-Offizieren wurden. Diese Bataillone wurden jedoch nur mit dem Ziel der Grenzverteidigung aufgestellt, und somit war ihr Einsatz – im Vergleich zu den Honved-Bataillonen – lokal begrenzt. Zudem erhielten die Grenzverteidigungsbataillone keine Honved-Bataillonsnummer. Hinsichtlich dessen, für welchen Zeitraum der Stand rekrutiert wurde, stehen uns keine zeitgenössischen Angaben zur Verfügung. Tatsache jedoch ist, dass nur Personen rekrutiert wurden, die vor allem wegen ihres Alters oder wegen anderer Gründe untauglich waren, den Honved-Dienst zu verrichten. Somit können die Grenzverteidigungsbataillone aus vielerlei Hinsicht zu Recht als „Vorboten” der heutigen Reservarmee angesehen werden.

Am 6. Februar 1849 führte Oberstleutnant Karl Urban, der von General Bem in die Bukowina zurückgedrängt worden war, bei Marosény einen Überraschungsangriff auf die ungarischen Truppen durch, die im Borgó-Tal stationiert waren. Nach einem kurzen Gefecht konnte er den ungarischen Kommandanten, Major Bódog Koffler, und zahlreiche andere Soldaten gefangen nehmen. Nach dem erfolgreichen Angriff folgte am 11. Februar eine nicht minder erfolgreiche Offensive: die ungarischen Truppen mussten am 17. Februar bei Királynémeti (Baierdorf) unter der Führung von Oberst Riczkó eine herbe Niederlage hinnehmen. Obwohl die Angreifer schon bald aus Siebenbürgen hinausgedrängt wurden, war Generalleutnant József Bem, der Oberkommandierender der Truppen in Siebenbürgen, infolge der Ereignisse dazu gezwungen, eine neue Verteidigungsstrategie auszuarbeiten. Es wirkte sich positiv aus, dass im Februar 1849 den in die Enge getriebenen kaiserlichen Kräften russische Truppen zu Hilfe eilten. Ihre Tätigkeit begrenzte sich zwar auf Nagyszeben (Hermannstadt) und Brassó (Kronstadt), und sie zogen sogar nach der Niederlage des österreichischen Korps ab, aber es bestand trotzdem die Gefahr, dass sowohl die zaristischen, als auch die österreichischen Truppen aus der Richtung der Bukowina und der Walachei Einfälle durchführen. Die Verstärkung und der ständige Schutz der Gebirgspässe und – engen an der Grenze wurden notwendig. Da reguläre Kräfte nicht in ausreichender Zahl zur Verfügung standen, ordnete General Bem im Seklerland zuerst die Aufstellung von sechs, später von zehn Grenzverteidigungsbataillonen an, die jeweils eine Stärke von 1 500 Mann hatten.

Die neuen Verbände nahmen an den Kämpfen gegen die russischen und österreichischen Truppen im Sommer und Herbst 1849 teil und lösten sich nach dem Fall Siebenbürgens auf.

Аттила Шюли

ИСТОРИЯ СЕКЕЙСКИХ ПОГРАНИЧНЫХ БАТАЛЬОНОВ

Резюме

Историей секейских пограничных батальонов, сформированных весной 1849 года, наша историография занималась до сего времени лишь касательно. Это и понятно, ибо эти формирования – за исключением небольших сражений – не принимали участия в боях. Осложняет исследование и скудость выражений, которыми характеризуются источники того времени, а также и тем, что об этих войсковых формированиях для потомков не осталось никаких воспоминаний. Однако данная тематика является важным сегментом военной истории 1848–1849 года и представляют курьез во многих аспектах, ибо эти батальоны невозможно внести ни в какую до сих пор известную и разработанную форму армейского формирования. Их нельзя считать национальной гвардией, так как при рекрутировании они не применяли III статью закона 1848 года. Их нельзя отнести к добровольческим пехотным войскам (добровольческая национальная гвардия, добровольческие хонведские батальоны, вольные и егерские войска), так как их состав рекрутировался.

По своей штатной организации (численному составу, структуре) их можно скорее отнести к хонведским батальонам, сформированным из новобранцев. Этот их характер подтверждается и тем фактом, что назначенные сюда офицеры утверждались министерством обороны, таким образом они становились действительными офицерами-хонведами. Однако эти батальоны были сформированы в целях защиты границ, поэтому ввод их в боевые действия – в противоположность хонведским батальонам – был локально ограничен. В довершение к этому пограничные оборонные батальоны не получали порядкового номера хонведских батальонов. Относительно срока, на который призывался в них численный состав, у нас в распоряжении нет данных того времени. Однако остается фактом то, что в батальоны призывались исключительно такие лица, которые к хонведской службе были по существу не пригодны, в первую очередь по возрасту или по другим причинам. Поэтому по целому ряду точек зрения справедливо можно считать батальоны по охране границ „предвестниками” современных военнослужащих-запасников.

6 февраля 1849 года подполковник Карл Урбан, вытесненный генералом Бемом в Буковину, у Марошена начал внезапное наступление против венгерских войск, дислоцировавшихся в долине Борго. После небольшой военной схватки удалось взять в плен венгерского командира майора Бодог Коффлер и ряд других военнопленных. Воодушевленные успехом австрийские войска 11 февраля начали новую успешную оффенсиву. Венгерские войска, руководимые полковником Рикко, 17 февраля потерпели серьезное поражение у населенно-

го пункта Кирайнемети. Хотя наступавшего противника вскоре вытеснили из Трансильвании, развивавшиеся события принудили генерал-лейтенанта Бема Йожефа, командующего трансильванскими войсками, разработать новую оборонную стратегию. Стимулирующим образом подействовал и тот факт, что в начале февраля 1849 года на поддержку кайзеровских сил, оказавшихся в стесненном положении, прибыли русские войска. Хотя их действия ограничивались только городами Надьсебен и Брашшо, и после поражения австрийского корпуса они покинули страну, сохранялась однако опасность, что как царские, так и австрийские войска произведут прорывы со стороны Буковины и Хавашалфельда. Стало необходимым укрепить и постоянно охранять пограничные ущелья. Принимая во внимание, что регулярные войска не имелись в распоряжение в нужном числе, генерал Бем распорядился сформировать в Трансильвании сначала шесть, а потом десять батальонов по охране границ с численным составом 1500 человек каждый.

Новые формирования участвовали летом и осенью 1849 года в боях против русских и австрийских войск, затем после падения Трансильвании они были распущены.